

Consideracions ètiques entorn de la interrupció voluntària de l'embaràs

**Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers
de Barcelona**

Comissió Deontològica

Barcelona, gener de 2022

COL·LEGI OFICIAL
INFERMERES I INFERMERS
BARCELONA

© Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers de Barcelona

Membres de la Comissió Deontològica en el moment de l'elaboració del document, maig 2009:

Ester Busquets Alibés, Montserrat Busquets Surribas, Núria Cuxart Ainaud, Maria Gasull Vilella, Joan Lizarralde Banti, Josep París Giménez, Isabel Pera Fàbregas i Carme Royo Castellón.

Membres de la Comissió Deontològica en el moment de la seva revisió, gener 2022:

Paola Galbany Estragués, Francisca Pavón Rodríguez, Isabel Pera Fàbregas, Margarita García de Vicuña Muñoz de la Nava, Mónica Jiménez Pancorbo, Montserrat Venturas Nieto, Gerard Colomar Pueyo.

Consideracions ètiques entorn de la interrupció voluntària de l'embaràs

La interrupció de la gestació ha estat, al llarg de la història, una qüestió controvertida i encara avui continua essent-ho. En les societats occidentals del benestar ha crescut significativament la seva acceptació, tot i la dificultat, en una societat plural com la nostra, d'arribar a un consens en qüestions ètiques com aquesta. Tanmateix, les societats democràtiques i plurals donen sortida a aquests problemes a través de l'aprovació de normatives jurídiques.

La regulació jurídica a Espanya sobre la interrupció voluntària de l'embaràs (IVE) la trobem a la Llei Orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, que despenalitza la pràctica de l'avortament en determinats terminis i en certs supòsits.

Al seu article 2, fa referència al terme salut com "*el estado de completo de bienestar físico, mental y social y no solamente la ausencia de afecciones o enfermedades.*"

Així, cada cop que hi aparegui referenciat el terme salut a la Llei l'hem d'entendre amb aquesta definició. Per exemple, en el supòsit d'avortament terapèutic, en què pot haver un risc per a la vida de la dona gestant si segueix endavant amb la seva gestació.

D'altra banda, l'article 13 de la Llei regula les condicions generals per poder dur a terme una interrupció voluntària de l'embaràs¹, dintre dels terminis que marca la mateixa Llei, al seu article 14, o bé en els supòsits que recull específicament al seu article 15.

Aquest document parla de l'actuació de la infermera², especialment quan és llevadora, circumscrit en el marc d'aquesta Llei.

Hi ha diferents termes per referir-se a la IVE.

El Comitè de Bioètica de Catalunya, al seu informe sobre la aquesta qüestió, parla de la interrupció de la gestació, considerant-la amb fórmula neutra, que engloba qualsevol interrupció de la gestació, com per exemple la que es produeix espontàniament. Hi ha altres termes com avortament o interrupció legal de l'embaràs que poden crear confusió.

L'OMS considera l'avortament com la finalització de la gestació després que hi hagi viabilitat fetal. Cal indicar que aquesta definició no coincideix amb la seva definició legal, que parla de l'avortament en relació amb la finalització de la gestació, sense seguir allò que està indicat per la normativa reguladora, a partir des 14 dies de la fecundació, quan l'òvul fecundat es troba a l'úter de la gestant.

Això comporta que la normativa que estem comentant no sigui d'aplicació en l'administració de la píndola de l'endemà.

Per a alguns autors, el terme interrupció voluntària de l'embaràs sembla que només es refereix a les interrupcions en què hi ha un dany fetal i el d'interrupció legal de embaràs pot donar a entendre que hi ha interrupcions legals i d'altres que no ho són.

Tot i així, la normativa reguladora que actualment està en vigor l'anomena interrupció

voluntària de l'embaràs.

La interrupció de la gestació: la responsabilitat de la infermera

La despenalització legal per practicar interrupcions de la gestació en determinats terminis o supòsits implica la participació de la infermera durant el seu procés (abans, durant i després de la interrupció). Per això, és important que la infermera sàpiga com ha d'actuar quan atén una dona que, exercint la seva autonomia i consciència, desitja posar fi al seu embaràs.

- **Ajudar en la presa de decisions.** Quan una dona es planteja posar fi al seu embaràs, generalment afluïxen moltes preguntes i pot experimentar sentiments contradictoris, atès que ha de prendre una decisió molt complexa. En aquestes circumstàncies, és fàcil que la dona consulti o comparteixi amb la infermera els seus dubtes i temors. Per tant, és competència de la infermera ajudar la dona a clarificar els seus valors personals, a analitzar els possibles motius de la IVE i a reflexionar sobre els avantatges i inconvenients de la seva decisió.

Naturalment, també cal orientar-la sobre els passos que cal seguir en funció de la seva decisió. És molt important que la infermera actuï des de la neutralitat moral, és a dir, sense voler imposar a la dona les seves creences, tant si la infermera personalment està d'acord amb la decisió de la dona com si no ho està. Si aquesta decisió es mou dins dels paràmetres legals, caldrà que sigui respectada.

El manament legal, previst per la Llei Orgànica 2/2010, que qualsevol dona que manifesti la seva intenció de sotmetre's a una IVE rebi informació³ sobre els diversos mitjans per practicar-la i les condicions per dur-la a terme que preveu la Llei, els centres públics i privats acreditats als quals es pot adreçar i els tràmits per poder accedir a la prestació, així com les condicions per la seva cobertura pel servei públic de salut corresponent –d'acord amb el seu article 17–, poden facilitar el desenvolupament d'aquesta funció infermera.

- **Tenir cura de la dona amb globalitat.** És molt important tractar la dona en tota la seva globalitat personal durant el procés de finalització de la gestació. La infermera ha de tenir-ne cura contemplant totes les dimensions de la persona i, d'una manera especial, la dimensió afectiva. Quan una dona pren la decisió de posar fi al seu embaràs, sigui quina sigui la causa, generalment es produeix un fort impacte emocional que s'ha de valorar i tenir en compte, ja que pot afectar el procés de dol i generar sentiments de culpabilitat. La infermera ha de planificar i dur a terme l'acompanyament a la dona abans, durant i després de la IVE. La valoració detallada de les seves necessitats i la manera com es veuen afectades per la interrupció de la gestació permetran elaborar i dur a terme un pla de cures individualitzat i concret en cada cas, identificant el tipus de suport que requereix en cada moment. Tanmateix, si hi ha parella, i sempre amb el consentiment de la dona, se l'ha d'incloure en el pla de cures donant-li suport i, si és possible, ja des de l'inici en la presa de la decisió.
- **Informació i confidencialitat.** Durant tot el procés d'acompanyament, la infermera ha de garantir que la dona rebi tota la informació necessària per poder decidir lliurement, i només es farà extensiva aquesta informació a les persones que la dona autoritzi.

Un altre aspecte molt important és vetllar pel respecte a la intimitat i a la confidencialitat de la dona. Això suposa, entre d'altres coses, respectar el seu dret a la confidencialitat. Per tant, només es compartirà la informació amb les persones vinculades si hi ha una autorització expressa de la dona. També s'haurà de valorar

quina informació es transmet a la resta de l'equip assistencial, tenint en compte que qualsevol comunicació de la informació ha d'aportar un benefici real per a la dona.

En aquest sentit, cal fer esment que la Llei⁴, al llarg del seu redactat, fa referència repetidament al dret a la intimitat de la gestant, en relació amb la pràctica de la IVE. Així, preveu que “els centres, sense procedir al tractament de cap dada, hauran d'informar la sol·licitant –de la pràctica de la IVE– que les dades identificatives de les pacients a les que efectivament se'ls realitzi la prestació seran objecte de codificació i separades de les de caràcter clínic i assistencial relacionades amb la interrupció voluntària de l'embaràs”, tal com s'indica al seu article 21.1.

Sense oblidar en cap cas les indicacions específiques que fan els codis d'ètica⁵ reguladors de la professió infermera, en relació amb els drets a la intimitat i a la confidencialitat.

- **Educar per a la salut.** La decisió de posar fi a la gestació no sempre es deu a situacions incontrolables i imprevisibles. Per tant, és responsabilitat de la infermera potenciar la prevenció d'embarassos no desitjats en els centres de planificació familiar, els centres d'atenció primària, els hospitals i les escoles i instituts, entre d'altres, mitjançant la informació i l'educació. La infermera haurà de donar amb molta sensibilitat tota la informació necessària per tractar d'evitar que es puguin repetir noves situacions d'interrupció de la gestació.

Cal recordar a les infermeres que per desenvolupar correctament el seu rol davant de les dones que volen interrompre la gestació o que ja ho han fet, és imprescindible tenir la formació adient, tenint sempre cura del respecte als valors i a les creences de la dona.

La interrupció de la gestació: algunes situacions que plantegen conflictes de valors

En la pràctica de la IVE, la infermera pot viure diverses situacions de conflicte. Pot ser que tingui un conflicte ètic degut a la seva pròpia consciència moral.

No ha de ser motiu de conflicte el cas en què se li demani participar en una IVE que ella consideri al marge dels supòsits legals vigents.

Com ha d'actuar la infermera en aquests supòsits?

Actuació de la infermera en la interrupció de la gestació que planteja dificultats des de la legalitat

La infermera s'haurà de negar a col·laborar amb una pràctica d'interrupció de la gestació il·legal.

El més important és que, en les situacions que plantegin dificultats des de la legalitat, la infermera qüestionï la intervenció i intenti solucionar el problema d'una manera ajustada a la legalitat vigent, sense dilacions. Si la seva postura i els seus arguments no convencen o són menystinguts, la infermera no ha de col·laborar en cap cas amb una pràctica il·legal. Si observa o sap que s'ha practicat una IVE il·legal, ha de buscar l'assessorament adequat, ja sigui a través del col·legi professional o bé per una altra via, per prendre responsablement la decisió de denunciar els fets.

Actuació de la infermera en la interrupció de la gestació que atempta contra la consciència moral

En relació amb la gestació, cal fer esment al dilema sobre la determinació del moment en què es pot entendre que es crea la vida humana.

Per a algunes persones, la vida humana apareix en el mateix moment de la concepció, és a dir, de la fecundació de l'òvul per l'espermatozoide. Això pot comportar en la pràctica que fins i tot l'administració de la píndola de l'endemà, que té per finalitat evitar una gestació, es pugui considerar com una actuació que atempta contra la nostra consciència. En el cas que la infermera consideri que, per motius ètics, no pot administrar aquesta píndola, haurà de garantir que la dona que la sol·licita –menor o major d'edat– la pot obtenir en un altre lloc. Si no, li haurà d'administrar. (Pot ser aclaridora en aquest aspecte específic la Sentència del Tribunal Constitucional espanyol 145/2015, especialment el seu Fonament Jurídic 5⁶).

Per altra banda, la infermera personalment pot considerar que la IVE és immoral o poc ètica. Si les creences fonamentals de la infermera topen amb l'actuació professional que se li demana que porti a terme, ha de saber que té dret a l'objecció de consciència. Així, es pot negar a participar en una IVE, però no negar-se a assistir la dona abans i després de la seva realització. Ara bé, aquest dret s'ha d'exercir amb responsabilitat. Això vol dir que la infermera que fa objecció de consciència s'ha d'assegurar que es respecta el dret de la dona a rebre aquest tipus d'atenció, malgrat que ella no la pugui prestar.

La infermera que fa objecció de consciència en aquest supòsit ho ha de comunicar prèviament i per escrit a la institució on treballa, per tal que es garanteixi el dret de la dona a interrompre la gestació. També cal tenir present que l'objecció de consciència no és pertinent en una situació d'urgència vital.

No es pot oblidar que, en un estat de dret, les lleis s'han d'acceptar i respectar. Per tant, encara que la infermera no estigui d'acord personalment amb la formulació legal, com ja s'ha esmentat, ha d'assegurar el dret de la dona a rebre l'assistència correcta. Si no, haurà d'assumir les possibles conseqüències que se'n derivin.

La Llei Orgànica 2/2010 regula el supòsit d'objecció de consciència al seu article 19, apartat 2

“Artículo 19. Medidas para garantizar la prestación por los servicios de salud.

2. La prestación sanitaria de la interrupción voluntaria del embarazo se realizará en centros de la red sanitaria pública o vinculados a la misma.

Los profesionales sanitarios directamente implicados en la interrupción voluntaria del embarazo tendrán el derecho de ejercer la objeción de conciencia sin que el acceso y la calidad asistencial de la prestación puedan resultar menoscabadas por el ejercicio de la objeción de conciencia. El rechazo o la negativa a realizar la intervención de interrupción del embarazo por razones de conciencia es una decisión siempre individual del personal sanitario directamente implicado en la realización de la interrupción voluntaria del embarazo, que debe manifestarse anticipadamente y por escrito. En todo caso los profesionales sanitarios dispensarán tratamiento y atención médica adecuados a las mujeres que lo precisen antes y después de haberse sometido a una intervención de interrupción del embarazo.

Si excepcionalmente el servicio público de salud no pudiera facilitar en tiempo la prestación, las autoridades sanitarias reconocerán a la mujer embarazada el derecho a acudir a cualquier centro acreditado en el territorio nacional, con el

compromiso escrito de asumir directamente el abono de la prestación.”

La interrupció voluntària de la gestació en les menors d'edat

El Comitè Consultiu de Bioètica de Catalunya ha tractat específicament la interrupció de la gestació a les menors d'edat al seu document *Declaració sobre la menor de 16 a 18 anys i la interrupció de la gestació*⁷.

En aquest document, el Comitè manifesta que, en el cas de les menors, especialment si ja han complert 16 anys d'edat, cal adequar la voluntat de protecció de la llibertat personal de la menor amb el seu grau de maduresa, tot i mantenir “les limitacions que puntualment alguna raó superior [aconselli] en cada cas”, cosa que no fa la normativa actualment reguladora amb les menors d'edat en relació amb el consentiment informat per a la pràctica de la IVE, recollida a l'article 9, apartat 5, de la Llei 41/2002, de 14 de novembre bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica⁸:

“Artículo 9. Límites del consentimiento informado y consentimiento por representación.

5. La práctica de ensayos clínicos y la práctica de técnicas de reproducción humana asistida se rigen por lo establecido con carácter general sobre la mayoría de edad y por las disposiciones especiales de aplicación.

Para la interrupción voluntaria del embarazo de menores de edad o personas con capacidad modificada judicialmente será preciso, además de su manifestación de voluntad, el consentimiento expreso de sus representantes legales. En este caso, los conflictos que surjan en cuanto a la prestación del consentimiento por parte de los representantes legales, se resolverán de conformidad con lo dispuesto en el Código Civil.”

D'acord amb la regulació legal, cal el consentiment de la menor conjuntament amb el dels seus pares o representants legals, per a la pràctica de la IVE.

Això pot comportar, per exemple, que una menor més gran de 16 anys, casada i emancipada, precisi d'un consentiment “extern”, dels seus pares o representants legals, per a la pràctica d'una IVE, que no precisa una jove que tot just ha fet 18 anys.

Tal com manifesta el Comitè de Bioètica, cal recomanar la reforma d'aquestes normatives per conciliar la voluntat de les menors, especialment majors de 16 anys, tenint sempre present el seu grau de maduresa, en relació amb el seu consentiment per a la pràctica de la IVE, parer que comparteix plenament aquesta Comissió Deontològica.

També indica el Comitè de Bioètica que, en el cas de la IVE en relació amb les menors, cal tenir en compte “la necessitat d'una atenció més personalitzada [...] per tal d'assegurar-se de la seva maduresa i de:

- la seva competència per ponderar les conseqüències [de la seva decisió]
- la informació que té i ha comprès;
- la seva llibertat: que no sigui coaccionada per cap voluntat externa,

la qual cosa, evidentment, recau sobre la pràctica dels professionals responsables de la prestació del servei”, professionals entre els quals cal fer esment de la infermera i específicament de la llevadora, tal com hem indicat anteriorment.

En relació amb el dret de la menor a la seva intimitat i a la seva confidencialitat –aspectes

directament relacionats amb l'obligació d'informar els pares, qüestió a què obliga l'actual normativa reguladora, donat que també han de donar el seu consentiment per a la pràctica de la IVE–, el Comitè de Bioètica considera que només se n'hauria de limitar en cas d'actuacions que comportin un risc clínic per a la vida o la salut de la menor.

Tot això sense oblidar la conveniència i la necessitat de proposar-li a la menor “un termini de reflexió i d'informar els pares o tutors legals –o en el seu defecte algun adult de la seva confiança– com a pràctica habitual perquè se la pugui ajudar en aquesta situació.”

Totes aquestes opinions són compartides per part d'aquesta Comissió.

Finalment, cal indicar que en el cas que la infermera consideri que es posa en risc l'interès superior de la menor, en què, d'acord amb la normativa vigent, cal incloure el seu dret a la vida⁹ –aspecte especialment important en el supòsit d'avortament terapèutic–, és imprescindible reconsiderar aquesta decisió amb la mateixa menor, els seus pares o representants legals i, arribat el cas, amb la resta de l'equip assistencial, el Comitè d'Ètica Assistencial del centre sanitari i, en última instància, amb l'autoritat judicial pertinent.

Notes

¹ Ley Orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de salud sexual y reproductiva y de la interrupción voluntaria del embarazo,

² De la mateixa manera que ho fa el Consell Internacional d'Infermeres (CII), en aquest document, quan es fa referència a la "infermera", cal entendre que s'al·ludeix a professionals d'ambdós sexes.. També quan parlem d'infermera es refereix especialment a la llevadora.

³ Així ho estableix l'article 17 de la Llei Orgànica 2/2010 de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs:

“Artículo 17. Información previa al consentimiento de la interrupción voluntaria del embarazo.

1. Todas las mujeres que manifiesten su intención de someterse a una interrupción voluntaria del embarazo recibirán información sobre los distintos métodos de interrupción del embarazo, las condiciones para la interrupción previstas en esta Ley, los centros públicos y acreditados a los que se pueda dirigir y los trámites para acceder a la prestación, así como las condiciones para su cobertura por el servicio público de salud correspondiente.

2. En los casos en que las mujeres opten por la interrupción del embarazo regulada en el artículo 14 -dintre de les primeres 14 setmanes de gestació- recibirán, además, un sobre cerrado que contendrá la siguiente información:

a) Las ayudas públicas disponibles para las mujeres embarazadas y la cobertura sanitaria durante el embarazo y el parto.

b) Los derechos laborales vinculados al embarazo y a la maternidad; las prestaciones y ayudas públicas para el cuidado y atención de los hijos e hijas; los beneficios fiscales y demás información relevante sobre incentivos y ayudas al nacimiento.

c) Datos sobre los centros disponibles para recibir información adecuada sobre anticoncepción y sexo seguro.

d) Datos sobre los centros en los que la mujer pueda recibir voluntariamente asesoramiento antes y después de la interrupción del embarazo.

Esta información deberá ser entregada en cualquier centro sanitario público o bien en los centros acreditados para la interrupción voluntaria del embarazo. Junto con la información en sobre cerrado se entregará a la mujer un documento acreditativo de la fecha de la entrega, a los efectos de lo establecido en el artículo 14 de esta Ley.

La elaboración, contenidos y formato de esta información será determinada reglamentariamente por el Gobierno.

3. En el supuesto de interrupción del embarazo previsto en la letra b del artículo 15 de esta Ley -supòsit del conegut com avortament eugenèsic-, la mujer recibirá además de la información prevista en el apartado primero de este artículo, información por escrito sobre

los derechos, prestaciones y ayudas públicas existentes de apoyo a la autonomía de las personas con alguna discapacidad, así como la red de organizaciones sociales de asistencia social a estas personas.

4. En todos los supuestos, y con carácter previo a la prestación del consentimiento, se habrá de informar a la mujer en los términos de los artículos 4 y 10 de la Ley 41/2002 de 14 de noviembre, y específicamente sobre las consecuencias médicas, psicológicas y sociales de la prosecución del embarazo o de la interrupción del mismo.

5. La información prevista en este artículo será clara, objetiva y comprensible. En el caso de las personas con discapacidad, se proporcionará en formatos y medios accesibles, adecuados a sus necesidades. Se comunicará, en la documentación entregada, que dicha información podrá ser ofrecida, además, verbalmente, si la mujer lo solicita.”

⁴ En relació amb el dret a la intimitat de la dona que demana la pràctica de la IVE la Llei hi dedica diferents articles:

- Artículo 3. Principios y ámbito de aplicación.
- Artículo 20. Protección de la intimidad y confidencialidad
- Artículo 21. Tratamiento de datos.
- Artículo 22. Acceso y cesión de datos de carácter personal.
- Artículo 23. Cancelación de datos

⁵ En aquest cas podem fer esment, en el nostre àmbit, de:

- Codi d'Ètica de les infermeres per les infermeres, del Consell Internacional de les Infermeres, CII
- Código Deontológico de la Enfermería española, 1989
- Codi d'Ètica de les Infermeres i infermers de Catalunya, 2013.

⁶ Sentència del Tribunal Constitucional espanyol 145/2015, de 25 de juny, BOE núm. 182, de 31 de juliol de 2015.

En aquest Fonament Jurídic, sobre l'exercici del dret a l'objecció de consciència per part d'un farmacèutic, en relació amb l'administració de la píndola de l'endemà, el Tribunal Constitucional exposa, al seu Fonament Jurídic 5:

“5. Ahora bien, las conclusiones alcanzadas no nos dispensan de ponderar la incidencia del derecho invocado por el demandante en la legítima protección de otros derechos, bienes jurídicos o intereses dignos de tutela. Hemos de partir de la concreta intervención que el sistema público sanitario impone al profesional que ejerce su actividad en una oficina de farmacia, a saber la disposición para su ulterior dispensación a los consumidores de aquellas especialidades farmacéuticas que la Administración haya incluido dentro de una relación obligatoria. Al profesional farmacéutico le incumbe, pues, el deber normativo de facilitar la prestación de dicho servicio y, como señalan el Ministerio Fiscal y el Letrado de la Junta de Andalucía, en el presente caso dicho deber garantiza el derecho de la mujer a la salud sexual y reproductiva, del que dimana el derecho a las prestaciones sanitarias y farmacéuticas establecidas por el ordenamiento jurídico vigente, que incluye el acceso a la prestación sanitaria de la interrupción voluntaria del embarazo en los supuestos legalmente previstos, así como a los medicamentos anticonceptivos autorizados en España.

Pues bien, sobre ese particular cumple decir que la imposición de la sanción a que fue acreedor el demandante no derivó de su negativa a dispensar el medicamento a un tercero que se lo hubiera solicitado, sino del incumplimiento del deber de contar con el mínimo de existencias establecido normativamente. En segundo término, hemos de añadir que en las actuaciones no figura dato alguno a través del cual se infiera el riesgo de que la dispensación “de la píldora del día después” se viera obstaculizada, pues amén de que la farmacia regentada por el demandante se ubica en el centro urbano de la ciudad de Sevilla, dato este del que se deduce la disponibilidad de otras oficinas de farmacia relativamente cercanas, ninguna otra circunstancia permite colegir que el derecho de la mujer a acceder a los medicamentos anticonceptivos autorizados por el ordenamiento jurídico vigente fuera puesto en peligro.”

⁷ Comitè de Bioètica de Catalunya, 2009, Declaració sobre la menor de 16 a 18 anys i la interrupció de la gestació

⁸ Ley 41/2002, de 14 de noviembre, básica reguladora de la autonomía del paciente y de derechos y obligaciones en materia de información y documentación clínica

⁹ Així ho disposa la Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil, al seu article 9, apartat 2:

“Artículo 2. Interés superior del menor.

1. Todo menor tiene derecho a que su interés superior sea valorado y considerado como primordial en todas las acciones y decisiones que le conciernan, tanto en el ámbito público como privado. En la aplicación de la presente ley y demás normas que le afecten, así como en las medidas concernientes a los menores que adopten las instituciones, públicas o privadas, los Tribunales, o los órganos legislativos primará el interés superior de los mismos sobre cualquier otro interés legítimo que pudiera concurrir. Las limitaciones a la capacidad de obrar de los menores se interpretarán de forma restrictiva y, en todo caso, siempre en el interés superior del menor.

2. A efectos de la interpretación y aplicación en cada caso del interés superior del menor, se tendrán en cuenta los siguientes criterios generales, sin perjuicio de los establecidos en la legislación específica aplicable, así como de aquellos otros que puedan estimarse adecuados atendiendo a las circunstancias concretas del supuesto:

a) La protección del derecho a la vida, supervivencia y desarrollo del menor y la satisfacción de sus necesidades básicas, tanto materiales, físicas y educativas como emocionales y afectivas...”

Bibliografia

- Comitè Consultiu de Bioètica de Catalunya. Informe sobre la interrupció de la gestació [Internet]. Barcelona: Generalitat de Catalunya; 2008 [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://canalsalut.gencat.cat/web/.content/ Sistema de salut/CBC/recursos /documents tematica/ig transcripcio debat.pdf>
- Grup d'Opinió de l'Observatori de Bioètica i Dret. Document sobre la interrupció voluntària de l'embaràs [Internet]. Barcelona: Observatori de Bioètica i Dret; 2008. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <http://www.publicacions.ub.edu/refs/observatoribioeticadret/documents/07896.pdf>
- Casado González, M.; Corcoy Bidasolo, M, coords. Document sobre l'Objecció de Consciència en Sanitat. Barcelona [Internet]. Observatori de Bioètica i Dret, 2007. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <http://www.publicacions.ub.edu/refs/observatoriBioEticaDret/documents/07898.pdf>
- Council of Europe. Accès à un avortement sans risque et légal en Europe. Résolution 1607 de 16 d'abril de 2008. [Internet]. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-FR.asp?fileid=11867&lang=FR>
- Consejo Internacional de Enfermeras. Código de ética del CIE para las enfermeras. 2021 [citad 14 d'abril de 2022]; 32 p. Disponible a: https://www.icn.ch/system/files/2021-10/ICN_Code-of-Ethics_SP_WEB.pdf
- Consejo General de Enfermería. Código deontológico de la enfermería española [Internet]. Madrid: Consejo General de Enfermería; 1998 [citad 14 d'abril de 2022]. 27 p. Disponible a: https://www.consejogeneralenfermeria.org/pdfs/deontologia/codigo_deontologico.pdf
- Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya. Codi d'ètica de les infermeres i infermers de Catalunya [Internet]. Barcelona: Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya; 2013 [citad 14 d'abril de 2022]. 48 p. Disponible a: <http://www.consellinfermeres.cat/wp-content/uploads/2016/12/2013-Codi-d'Ètica-de-les-infermeres-i-infermers-de-Catalunya..pdf>
- Ley orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de salud sexual y reproductiva y de la interrupción voluntaria del embarazo [Internet]. Boletín Oficial de Estado, núm. 55 (4 març 2010). [citad 14 d'abril de 2022] Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2010/BOE-A-2010-3514-consolidado.pdf>
- Real Decreto 2409/1986, de 21 de noviembre, sobre centros sanitarios acreditados y dictámenes preceptivos para la práctica legal de la interrupción voluntaria del embarazo [Internet]. Boletín Oficial del Estado, núm. 281, (24 de novembre de 1986). [citad 14 d'abril de 2022] Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1986-30898>